
Jasmina Stevanov

Subjektivna istorija umetnosti

Ispitivane su razlike u subjektivnom doživljaju tri slike Vasilija Kandinskog koje potiču iz različitih faza njegovog stvaranja. Uzorak su sačinjavali 53 polaznika IS Petnica koji su procenjivali lični doživljaj svake od tri slike zaokruživanjem jednog odgovarajućeg podeoka na skali procene subjektivnog doživljaja vizuelnog sadržaja. Rezultati pokazuju da su razlike u subjektivnom doživljaju ovih slika Kandinskog statistički značajne.

Uvod

U ovom istraživanju se ispituju razlike u subjektivnom doživljaju tri slike Vasilija Kandinskog koje potiču iz različitih faza njegovog stvaranja. Jedna slika pripada apstraktnom ekspresionizmu, druga apstraktnom konstruktivizmu, dok je treća iz fovističke faze pomenutog umetnika. Subjektivni doživljaj meren je preko pet faktora instrumenta SDF15 (Marković, Janković & Subotić 2000). Ti faktori su aktivnost, potencija, regularnost, evaluacija i kompleksnost. Pomenuti instrument po strukturi odgovara Osgudovom semantičkom diferencijalu kojim se meri konotativni aspekt značenja pojmova (Osgood, May & Miron 1975). Specifičnost instrumenta SDF15 je u fokusiranosti na slikovne sadržaje, odnosno, na implicitno značenje koje nose vizuelni sklopovi i forme. Posredno, cilj ovog rada je da ispita valjanost klasifikacije slika po kriterijumima koje daje istorija umetnosti. Oslanjajući se na teoretičare i istoričare umetnosti možemo očekivati da će se ekspresionistička slika proceniti kao visoko kompleksna, potentna i aktivna i nisko regularna; konstruktivistička slika bi trebala da bude visoko regularna, ali nisko aktivna, dok bi fovistička slika trebala da bude potentna i jednostavna. Neki raniji radovi pokazuju da su posmatrači osetljivi na razlike između slika koje pripadaju različitim pravcima (Arnheim 1969; Berlyne 1974), međutim za razliku od tih istraživanja ovde su

---

Jasmina Stevanov (1982), Novi Sad, Vlade Ćirića 35/1, učenica 3. razreda Gimnazije "Jovan Jovanović Zmaj" u Novom Sadu

*MENTORI:
Dr Slobodan Marković, docent na Odeljenju za psihologiju, Filozofski fakultet, Beograd*

Ana Radonjić, apsolvent psihologije, Filozofski fakultet, Beograd

slike ujednačene po autoru: ispitanici procenjuju slike jednog autora (Kandinski) koje pripadaju različitim pravcima, a ne slike različitih autora koje pripadaju različitim pravcima.

Metod

SUBJEKTI. Uzorak je bio prigodan i činilo ga je 53 ispitanika, polaznika IS Petnice, oba pola, uzrasta između 16 i 17 godina.

STIMULUSI. Stimulusi su bile tri slike Vasilija Kandinskog (slika 1), od kojih jedna pripada apstraktnom ekspresionizmu (*V Kompozicija*), druga pripada apstraktnom konstruktivizmu (*VIII Kompozicija*), a treća slika pripada fovizmu (*Ja sam u Bavarskoj*).

INSTRUMENT. U istraživanju je korišćen instrument SDF15 kojim se meri subjektivni doživljaj slika. Ovaj instrument sadrži petnaest sedmočlanih bipolaranih skala procene na čijim polovima su se nalazili pridevi opozitnog značenja. Na primer:

haotičan -3 ___ -2 ___ -1 ___ 0 ___ 1 ___ 2 ___ 3 sreden

Po tri skale ulazi u jedan od od pet faktora:

- Aktivitet: pasivan-aktivan, statičan-dinamičan, trom- živahan
- Evaluacija: neprijatan-prijatan, odbojan-privlačan, tmuran-vedar
- Regularnost: neorganizovan-organizovan, neskladan-skladan, haotičan-sreden
- Potencija: lak-težak, slab-jak, mali-veliki
- Kompleksnost: siromašan-bogat, jednolik-raznolik, prost-složen

NACRT. Korišćen je jednofaktorski nacrt. Nezavisna varijabla: Slike Vasilija Kandinskog *Ja sam u Bavarskoj*, *V Kompozicija* i *VIII Kompozicija*. Zavisne varijable: Procene slika na pet faktora instrumenta SDF15:

- Aktivitet (prosek procena na skalama: aktivan, dinamičan, živahan)
- Evaluacija (skale prijatan, privlačan, vedar)
- Regularnost (skale organizovan, skladan, sreden)
- Potencija (skale težak, jak, velik)
- Kompleksnost (skale bogat, raznolik, složen)

POSTUPAK. Ispitivanje je bilo grupno. Uzorak je bio podeljen na tri grupe. Slike su prikazivane preko LCD projektora, projektovane na platnu 1x1m, a ispitanici su bili na približno istoj udaljenosti od slika, koja je iznosila oko 3 m.

Redosled prikazivanja slika bio je balansiran (variran) po grupama. Slike su se procenjivale zaokruživanjem jednog odgovarajućeg podeoka na skali procene. Na primer, najjačem doživljaju haotičnosti, odgovara vrednost -3, najjačem doživljaju sredjenosti odgovara vrednost 3, dok neutralnom doživljaju odgovara vrednost 0 na skali procene. Vreme za procenu nije bilo ograničeno.

Slika 1.
Izabrane slike Vasilija Kandinskog koje su uzete za stimulse:
A – V kompozicija (apstraktni ekspresionizam)
B – VIII kompozicija (apstraktni konstruktivizam)
C – Ja sam u Bavarskoj (fovizam)

Rezultati

Vrednosti na skali od -3 do 3 su transformisane na skalu od 1 do 7. Aritmetičke sredine procena tri slike Vasilija Kandinskog na faktorima aktivnosti, evaluacije, potencije, regularnosti i kompleksnosti prikazane su u tabeli 1. U istoj tabeli izloženi su i rezultati analize varijanse kojima je testiran efekat faktora slike na procene po dimenzijama subjektivnog doživljaja (aktivitet, evaluacija potencija, regularnost, kompleksnost).

Tabela 1. Aritmetičke sredine procena slika Vasilija Kandinskog po pet dimenzija subjektivnog doživljaja. Izloženi su i rezultati analize varijanse (F količnici i odgovarajuće p vrednosti).

Skala	M1	M2	M3	F	p
Aktivitet	5.36	5.44	4.31	14.32	0.01
Evaluacija	4.52	5.45	5.67	13.35	0.01
Potencija	4.81	3.75	4.58	13.32	0.01
Regularnost	2.82	3.48	5.64	78.79	0.01
Kompleksnost	5.64	5.31	5.04	5.20	0.08

M1 – Ja sam u Bavarskoj, M2 – V kompozicija, M3 – VIII kompozicija

Iz ove tabele se vidi da postoje statistički značajne razlike (na nivou značajnosti $p < 0.05$) po svim dimenzijama, sem za kompleksnost.

U tabeli 2 prikazani su rezultati daljih analiza, tj. rezultati parcijalnih analiza varijanse u kojima su poređene po dve slike. Ovi rezultati pokazuju da se slike *V kompozicija* i *VIII kompozicija* statistički značajno razlikuju po svim dimenzijama, osim za aktivitet. U poređenju slike *V kompozicija* sa slikom *Ja sam u Bavarskoj*, statistički značajna razlika izostaje jedino za faktor potencije, dok pri poređenju slike *VIII kompozicija* sa slikom *Ja sam u Bavarskoj*, F-količnik nije statistički značajan za dve dimenzije subjektivnog doživljaja slike – evaluaciju i kompleksnost.

Tabela 2. Rezultati parcijalnih analiza varijanse. Kontrastirane su po dve slike Vasilija Kandinskog na svih pet dimenzija. Izložene su samo p vrednosti (n.z. = razlika nije značajna)

Slike	Dimenzija				
	aktivacija	evaluacija	potencija	regularnost	kompleksnost
K1/K2	n.z.	0.01	0.01	0.03	0.06
K1/K3	0.01	0.01	n.z.	0.01	0.01
K2/K3	0.01	n.z.	0.01	0.01	n.z.

Zaključak

Na osnovu dobijenih podataka, zaključili smo da je ekspresionistička slika *V Kompozicija* najkompleksnija i najpotentnija, odnosno najbogatija, najraznoličitija, najsloženija, kao i najteža, najjača i najveća. Ova slika procenjivačima izgleda najmanje organizovano, tj. neskladno i haotično, a i najmanje prijatna, privlačna i vedra. Konstruktivistička slika *VIII Kompozicija* je najaktivnija, najdinamičnija i najživahnija, međutim najmanje teška, jaka i velika, dok je fovistička slika *Ja sam u Bavarskoj* najprijatnija, najprivlačnija, najvedrija i najviše sredena, organizovana i skladna, ali zato i najmanje složena, raznolika, bogata, aktivna, dinamična i živahna. Ovi rezultati uglavnom potvrđuju početnu pretpostavku da je pripadnost slike određenom pravcu povezana sa njenim subjektivnim doživljajem. Ekspresionistička i fovistička slika se procenjuju u skladu sa pretpostavkama, dok konstruktivistička odstupa (procenjuje se kao veoma aktivna i regularna što se ne slaže sa očekivanjima).

Literatura

- Arnheim R. 1969. *Art and visual perception*. Berkeley: University of California Press.
- Berlyne D.E. 1974. *Studies in new experimental aesthetics*. Washington D.C.: Hemisphere Publishing Corporation.
- Marković S. Janković D. i Subotić I. 2000. Dimenzije subjektivnog doživljaja forme. *LEP aopštenja, VIII (6)*, ceo broj.
- Osgood C., May W. and Miron M. 1975. *Cross-cultural universals of affective meaning*. Urbana: University of Illinois Press.
-

Jasmina Stevanov

History of Art in Personal Experience

This study deals with testing the differences among subjective experiences of three paintings of Wassily Kandinsky, which come from different periods in his life work. The first one is made in the style of the abstract expressionism, another is in the manner of the abstract constructivism, and the last one represents the fovistic art (Figure 1). The subjective experience is measured upon five factors of SDF15 instrument: activity, potency, regularity, evaluation and complexity (Marković *et al.* 2000).

The overriding aim of this experiment is to reassure the correctness of history of art's criterias for classifications of paintings. By the theorists' and historians' opinions, expressionism painting should be expected to be highly complex, potent, and active, and with low regularity; constructivistic painting should be highly regular but lowly active, while the fovistic painting should be potent and simple. Analysis in differences of opinions on these three paintings (by latter factors) shows the following.

"V composition", expressionism painting, was felt as the most complex and the most potent of all, in other words the richest, with the most details, as well as the most difficult, and so the strongest and the biggest in size. Further, this painting looks the least organized i.e. disharmonious and chaotic, as well as the least pleasant to see, the least attractive and clear. The constructivistic painting "VIII composition" is the most active, the most dynamic and vivid, but also the least difficult, the least strong and big. Compared to the previous two paintings, the fovistic painting "I am in Bavaria", is felt as the most pleasant, the most attractive, the clearest and the best structured, organized and harmonic, but also the least complex, with the fewest number of details, rather poor, the least attractive, dynamic and vivid.

The most of these results confirm the initial assumption, that classification of the paintings in the specific movement is connected to the subjective experience, that the painting propagates. The paintings from the expressionism and fovism are estimated, according to the assumptions, while the constructivistic painting makes the exception (it was felt as very active and regular, which is not according to the expectations).

